

2. Law of Ukraine on accounting and financial reporting № 996-XIV (1999, July 16). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Marenych T.Gh., Ghavryljchenko O.V. (2012). Bukhghaltersjkyj oblik u skhemakh i tablycjakh [*Accounting in schemes and tables*]: navch. posib. v 2-kh ch., Ch. 2. / KhNTUSGh. Kharkiv: Misjkdruk, 336 p. [in Ukrainian].
4. Pushkar M.S. Funkciji obliku ghospodarsjkoji dijaljnosti. [*Functions of accounting for economic activity*]. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/3174/1/6.pdf> [in Ukrainian].
5. Ghucajljuk Z.V., Machugha R.I. (2010). Informacijna systema bukhghaltersjkocho obliku v upravlinni promyslovym pidpryjemstvom: rivni formuvannja ta naprjamky vykorystannja. [*Accounting information system in the management of an industrial enterprise: levels of formation and directions of use*]. Visnyk ZhDTU. № 3. p. 70-74. [in Ukrainian].
6. Zhuk V.M. (2016). Rozvytok funkcij bukhghaltersjkocho obliku. [*Development of accounting functions*]. Ekonomika APK. 2016. № 6. p. 71-76. [in Ukrainian].
7. Colin Drury. Management and Cost Accounting. Cengage Learning EMEA, Dec 17, 2007. 775 p.

УДК 657.3

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

OWN CAPITAL AS AN OBJECT OF ACCOUNTING

ВОЛОШИНА В.О., СУХОВА А.В., *
здобувачки другого (магістерського) та першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка

В статті розглянуто та досліджено поняття «власний капітал» як об'єкт бухгалтерського обліку підприємства. Висвітлено сутність власного капіталу, його характеристики, завдання та класифікацію, визначено важливість власного капіталу як окремої категорії. Представлено основні функції власного капіталу підприємства, зроблено відповідні висновки. Визначено особливості бухгалтерського обліку власного капіталу.

Ключові слова: власний капітал, активи, зобов'язання, чисті активи, функції власного капіталу, облік власного капіталу.

This article discusses and explores the concept of «equity» as an object of accounting. The essence of equity, its characteristics, tasks and classification are highlighted, the importance of equity as a separate category is determined. The main functions of the own capital of the enterprise are presented, the corresponding conclusions are made. Peculiarities of equity accounting are determined.

Keywords: equity, assets, liabilities, net assets, equity functions, equity accounting.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Необхідною умовою здійснення господарської діяльності підприємств є наявність початкового капіталу. Такий капітал у розпорядження підприємства надають його засновники (учасники), зазвичай без будь-яких часових обмежень. Сформований власний капітал є фінансовою основою діяльності кожного підприємства. Він являється одним із найважливіших фінансових показників, адже є безстроковою та початковою основою фінансування діяльності підприємства, крім того джерелом погашення збитків. Власний капітал характеризує ступінь фінансової самостійності, фінансової потужності, а також ступінь кредитоспроможності підприємства. Правильно

* Науковий керівник: Бірченко Н.О., к.е.н., доцент

організований облік власного капіталу сприяє ефективному управлінню діяльністю підприємства, що забезпечує збільшення прибутку та підвищення конкурентних переваг підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку власного капіталу досліджували такі вчені-економісти як: Л.В. Безкоровайна, Т.В. Бочуля, Ф.Ф. Бутинець, Т.Г. Маренич, М.Ф. Отійчук, М.С. Палюх, В.М. Пархоменко, О.П. Скирпан, А.С. Стригуль, Н.М. Ткаченко, І.В. Янчева та інші. Незважаючи на те, що власний капітал як економічна категорія використовується досить часто, багато питань методики його обліку залишаються дискусійними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сутності власного капіталу та особливостей його обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про власний капітал і розкриття такої інформації у фінансовій звітності визначаються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», норми якого стосуються підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ).

Згідно з НП(С)БО 1 власний капітал – це «різниця між активами і зобов'язаннями підприємства» [1].

Л.В. Безкоровайна зазначає, що в «міжнародних стандартах бухгалтерського обліку не використовується такий термін, як «власний капітал», еквівалентом до нього в зарубіжній практиці є поняття «чисті активи» (netassets)» [2, с. 951].

В Кембриджському словнику чисті активи визначаються як загальна вартість активів особи або компанії після вирахування їх загального боргу [3].

В українському законодавстві визначення поняття «чисті активи» наводиться в П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», згідно з яким чисті активи – це активи підприємства за вирахуванням його зобов'язань [4]. Таким чином, чисті активи дорівнюють власному капіталу.

Необхідно зазначити, що в Концептуальній основі фінансової звітності міститься визначення власного капіталу, як залишкової частки «в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань» [5].

Визначаючи роль власного капіталу в управлінні підприємством варто зазначити, що власний капітал є: об'єктом економічного управління, об'єктом власності та розпорядження, об'єктом купівлі-продажу, джерелом доходу, фактором виробництва, накопиченою цінністю, носієм фактора ліквідності та ризику, інвестиційним ресурсом [6, с. 43].

Основними завданнями організації обліку власного капіталу є:

- 1) забезпечення обліку даних та узагальнення інформації про стан і рух власного капіталу;
- 2) контроль за правильністю і законністю формування власного капіталу;
- 3) своєчасне, повне, правильне відображення розміру і всіх змін власного капіталу;
- 4) контроль за раціональним розподілом прибутку за відповідними фондами;
- 5) організація аналітичного обліку на рахунках власного капіталу для своєчасного отримання достовірної інформації;
- 6) правильне відображення в регістрах обліку і звітності операцій з власним капіталом.

При організації бухгалтерського обліку власного капіталу необхідно враховувати наступні фактори: форму власності, організаційно-правову форму підприємства та кількість засновників.

У момент створення підприємства його стартовий капітал втілюється в активах, інвестованих засновниками (учасниками) і являє собою вартість майна підприємства. На цьому етапі, коли підприємство ще не має зовнішньої заборгованості, основна облікова формула Активи = Зобов'язання + Капітал набуває вигляду: Активи = Капітал, оскільки зобов'язання дорівнюють нулю.

Здійснюючи підприємницьку діяльність, підприємство неминуче використовує залучені кошти, тобто утворює боргові зобов'язання, які підтверджують права і вимоги кредиторів щодо активів підприємства і мають вищий пріоритет порівняно з вимогами власників. У цьому випадку власний капітал підприємства визначається як різниця між вартістю його майна і борговими зобов'язаннями [7, с. 414].

Сутність власного капіталу, який є основою для початку і продовження господарської діяльності, проявляється через його основні функції.

На думку Т.Г. Маренич та О.В. Гаврильченко, власний капітал виконує наступні функції: довгострокове фінансування, відповідальність і захист прав кредиторів, фінансування ризику, розподіл доходів і активів, самостійність та влада [8, с. 191-192].

Ф.Ф. Бутинець до функцій, що виконує власний капітал, відносить наступні: заснування та введення в дію підприємства, відповідальності та гарантії, захисту, фінансування та забезпечення ліквідності, база для нарахування дивідендів і розподілу майна, управління та контролю, репрезентативну [9, с. 401].

Узагальнюючи думки вчених, можна зробити висновок, що власний капітал є:

- фінансовою основою для початку діяльності суб'єкта господарювання;
- для зовнішніх користувачів мірилом відносин відповідальності на підприємстві, а також захистом кредиторів від втрати капіталу;
- джерелом фінансування ризикових інвестицій, на які можуть не погодитися кредитори;
- базою при розподілі фінансового результату та майна у разі ліквідації підприємства;
- основою при визначенні ступеню участі в управлінні підприємством.

Джерелами утворення власного капіталу є внески власників підприємства у вигляді грошових копій і інших активів та нерозподілений прибуток.

До складу власного капіталу включаються:

- кошти, унесені акціонерами (зарєстрований або статутний капітал);
- нерозподілений прибуток;
- резерви, які відображають асигнування нерозподіленого прибутку [5].

В міжнародній практиці виділяють нормативні резерви, тобто передбачені законодавством (в Україні таким є, наприклад, резервний капітал) та ненормативні (створені на основі рішення власників підприємства, наприклад, фонди соціального чи виробничого розвитку підприємства), а також резерви, які відображають коригування збереження капіталу (до них можуть належати суми дооцінок або сума емісійного доходу).

В результаті приєднання зобов'язань, дооцінки необоротних активів, безоплатного отримання активів у вигляді дарчого капіталу, власний капітал може збільшуватися.

За своєю формою власний капітал поділяється на три категорії:

- інвестований (вкладений або оплачений капітал);
- дарчий капітал;
- нерозподілений прибуток.

Інвестованим капіталом називають суму коштів, яку підприємство спрямовує на формування активів, що відображаються в підсумку пасиву балансу.

Дарчий капітал – це безкоштовно (без оплати) отримані підприємством активи.

Нерозподілений прибуток – це частина прибутку, отриманого внаслідок ефективної діяльності підприємства, який не був розподілений між акціонерами і/або учасниками, а знову інвестований в підприємство.

За джерелом формування власний капітал можна поділити на вкладений капітал і накопичений капітал.

Вкладений капітал – це капітал, сформований за рахунок внесків власників підприємства. До нього відносяться: статутний капітал, пайовий капітал, емісійний дохід, додатково вкладений капітал.

Накопичений капітал – це капітал, сформований внаслідок господарської діяльності підприємства. До нього відносяться: нерозподілений прибуток (непокритий збиток), резервний капітал, інший додатковий капітал.

Також, власний капітал можна поділити за ступенем фіксації на:

- зарєстрований капітал – умовно-постійний капітал, сума якого визначається в установчих документах (статутний капітал, пайовий капітал);
- незарєстрований капітал – умовно-змінний капітал, який містить додатковий капітал та нерозподілений прибуток [10, с.108].

За окремими видами підприємств існують законодавчо закріплені мінімальні розміри зареєстрованого капіталу.

За критерієм персоніфікації зареєстрований капітал є персоніфікованим капіталом (тобто капіталом із визначеними частками та їх власниками), а незареєстрований капітал є не персоніфікованим (тобто визначеним лише в загальній вартості окремих його елементів та належним усім співвласникам підприємства). Персоніфікація зареєстрованого капіталу за власниками може бути постійною чи тимчасовою. Постійна персоніфікація передбачає безперервний облік складу власників підприємства, тимчасова – лише для здійснення окремих дій на визначені дати.

Власний капітал за національними вимогами включає такі складові:

- зареєстрований капітал (статутний капітал, пайовий капітал);
- капітал у дооцінках;
- додатковий капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- неоплачений капітал;
- вилучений капітал [6, с.47].

Ці складові показують суму, яку власники передали в розпорядження підприємства як внески, чи залишили у формі нерозподіленого прибутку [2, с. 951].

Для обліку власного капіталу Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачено рахунки:

- 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал»;
- 41 «Капітал у дооцінках»;
- 42 «Додатковий капітал»;
- 43 «Резервний капітал»;
- 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»;
- 45 «Вилучений капітал»;
- 46 «Неоплачений капітал» [11].

Інформація про власний капітал наводиться у Балансі (Звіті про фінансовий стан) та Звіті про власний капітал. У першому розділі пасиву Балансу відображаються складові капіталу в класифікації НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» станом на початок та кінець звітного періоду. Більш детальна інформація про складові капіталу та рух окремих його частин наводиться у Звіті про власний капітал.

Досконала система складання фінансової звітності повинна базуватись на достатньо деталізованій інформації щодо рахунків власного капіталу. З цією метою необхідним є застосування додаткових субрахунків або аналітики, пристосованої до особливостей діяльності підприємства. Необхідними елементами забезпечення формування достовірних даних для фінансової звітності є погодження розділів облікової політики відносно власного капіталу з іншими розділами.

Висновки. Отже, власний капітал – це власні джерела підприємства, внесені його засновниками, або суми реінвестованого чистого прибутку, які використовуються для формування активів підприємства у грошовій або матеріальній формі. Власний капітал формує основу діяльності кожного підприємства та забезпечує його подальшу фінансову стійкість. Пріоритетна роль власного капіталу в економічному розвитку підприємства та в забезпеченні задоволення інтересів держави, власників і працівників визначає його як головний об'єкт фінансового менеджменту на мікрорівні, а забезпечення ефективного його формування належить до найбільш відповідальних завдань управління. В умовах нестабільної економіки для збереження стійкості розвитку діяльності підприємствам необхідно приділяти більше уваги ефективному формуванню власного капіталу, адже грамотне управління джерелами його формування дозволить проаналізувати виникнення, стан і застосування, а також розробити істотні пропозиції для прийняття виважених управлінських рішень. Виходячи із вищевикладеного, можна зробити висновок, що проблеми формування та обліку власного капіталу є дуже актуальними і потребують подальшого дослідження.

Література.

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Безкоровайна Л.В. Особливості обліку власного капіталу на підприємствах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 4. 2015. С. 950-954.
3. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07.07.1999р. №163. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>.
5. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH%20\(2\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH%20(2).pdf)
6. Бочуля Т.В., Янчева І.В., Янчев В.В. Конспект лекцій у структуро-логічних схемах із дисципліни «Організація обліку» для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітнього ступеня «Магістр». Харків: ХДУХТ, 2017. 200 с.
7. Михайлов М.Г., Телегунь М.І., Кадацька А.М., Баранік О.О. Бухгалтерський фінансовий облік в сільськогосподарських підприємствах: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 472 с
8. Маренич Т.Г., Гаврильченко О.В. Бухгалтерський облік у схемах і таблицях: навч. посіб. в 2-х ч., Ч. 2. / ХНТУСГ. Харків: Міськдрук, 2012. 336 с.
9. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф.Ф. Бутинець та ін., за ред. Ф.Ф. Бутинця, 8-ме вид., доп. І перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
10. Фінансовий облік: конспект лекцій / укладачі: М.Ю. Абрамчук, Ю.Г. Гуменна, І.В. Тютюнник, П.М. Рубанов. Суми: Сумський державний університет, 2018. 395 с.
11. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом М-ва фінансів України від 30.11.1999р. № 291 (у ред. наказу від 09.12.2011 р. № 1591). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#n13>

References.

1. Nacionaljne polozhennja (standart) bukhghaltersjkogho obliku 1 «Zaghaljni vymoghy do finansovoji zvitnosti» [*National Regulation (Standard) of Accounting 1 «General requirements for financial reporting»*]: zatv. nakazom M-va finansiv Ukrajinjy vid 07.02.2013 r. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> [in Ukrainian].
2. Bezkorovajna L.V. (2015). Osoblyvosti obliku vlasnogho kapitalu na pidprijemstvakh [*Features of accounting for equity in enterprises*]. *Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky*. Vypusk 4. p. 950-954 [in Ukrainian].
3. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
4. Polozhennja (standart) bukhghaltersjkogho obliku 19 «Ob'jednannja pidprijemstv» [*Regulation (standard) of accounting 19 «Association of enterprises»*]: zatv. nakazom M-va finansiv Ukrajinjy vid 07.07.1999 r. № 163. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99> [in Ukrainian].
5. Konceptualjna osnova finansovoji zvitnosti [*Conceptual basis of financial reporting*]. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH%20\(2\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH%20(2).pdf)
6. Bochulja T.V., Jancheva I.V., Janchev V.V. (2017). Konspekt lekcij u strukturo-loghichnykh skhemakh iz dyscypliny «Orghanizacija obliku» dlja studentiv dennoji ta zaочноji form navchannja specialnosti 071 «Oblik i opodatkuвання» osvitnjogho stupenja «Maghistr» [*Synopsis of lectures in structural and logical schemes in the discipline «Organization of accounting» for full-time and part-time students majoring in 071 "Accounting and Taxation" of the educational degree «Master»*]. Kharkiv: KhDUKhT, p. 200 [in Ukrainian].
7. Mykhajlov M.Gh., Teleghunj M.I., Kadacjka A.M., Baranik O.O. (2008). Bukhghaltersjkyj finansovyj oblik v sil'sjkgohospodarsjkykh pidprijemstvakh [*Financial accounting in agricultural enterprises: a textbook*]: navchalnyj posibnyk. Kyjiv: Centr uchbovohoji literatury, 2008. p. 472 [in Ukrainian].

8. Marenych T.Gh., Ghavryljchenko O.V. (2012). Bukhghaltersjkyj oblik u skhemakh i tablycjakh [*Accounting in schemes and tables*]: navch. posib. v 2-kh ch., Ch. 2. / KhNTUSGh. Kharkiv: Misjkdruk, p. 336 [in Ukrainian].

9. Butynecj F.F. ta in. (2009). Bukhghaltersjkyj finansovyj oblik: pidruchnyk dlja studentiv specialnosti «Oblik i audyt» vyshhykh navchalnykh zakladiv [*Accounting and financial accounting: a textbook for students majoring in «Accounting and Auditing» of higher education*], za red. F.F. Butyncja, 8-me vyd., dop. i pererob. Zhytomyr: PP «Ruta», p. 912 [in Ukrainian].

10. Abramchuk M.Ju., Ghumenna Ju.Gh., Tjutjunyk I.V., Rubanov P.M. (2018). Finansovyj oblik: konspekt lekcij [*Financial accounting: lecture notes*]. Sumy: Sumsjkyj derzhavnyj universytet, p. 395 [in Ukrainian].

11. Plan rakhunkiv bukhghaltersjkocho obliku aktyviv, kapitalu, zobov'jazanj i ghospodarsjkykh operacij pidpryjemstv i orghanizacij [*Chart of accounts for assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations*]: zatv. nakazom M-va finansiv Ukrajinjy vid 30.11.1999r. # 291 (u red. nakazu vid 09.12.2011 r. № 1591). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#n13> [in Ukrainian]

УДК 336.713

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ БАНКУ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF BANK ASSETS AND LIABILITIES MANAGEMENT

КІР'ЯНОВА Н.В., ЛИННИК Н.В.,
здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка
ЯКОВЕНКО Я.С., здобувачка
Харківський торговельно економічний інститут КНТЕУ

Здійснено подальше удосконалення теоретико-методичних засад управління активами та пасивами вітчизняних банківських установ. Узагальнено думку науковців стосовно визначення поняття «управління активами і пасивами банку». Охарактеризовано інструментарій та підходи ефективного управління активами і пасивами банку та обґрунтовано доцільність їх удосконалення.

Ключові слова: активи, пасиви, банківські установи, управління, інструментарій

Further improvement of theoretical and methodological principles of management of assets and liabilities of domestic banking institutions. The opinion of scientists on the definition of «asset and liability management of the bank» is summarized. The tools and approaches of effective management of the bank's assets and liabilities are characterized and the expediency of their improvement is substantiated

Keywords: assets, liabilities, banking institutions, management, tools

Постановка проблеми в загальному вигляді. Управління пасивами і активами банку варто визнати основними базовими управлінськими процесами у сфері банківської діяльності. Ключовим питанням сучасної банківської системи є запровадження збалансованого підходу до управління активами і пасивами, яке б забезпечувало бажаний рівень прибутковості при визначеному рівні ризику, враховуючи параметри структури активів і пасивів за критеріями їх терміновості, ліквідності та надійності. Розробка інструментів реалізації зазначеного підходу

* Науковий керівник: Руденко С.В., к.е.н., доцент